Sergej Dovlatov - Petar Karavlah

Sergej Dovlatov: Kofer /S ruskog preveo Petar Karavlah

Predgovor

Kuja iz Ureda za vize rekla je: „Svaki emigrant ima pravo na tri kofera. Takva je norma. To su posebni propisi ministarstva.“

Nije imalo smisla proturječiti. Ali ipak sam morao: „Samo tri kofera?! Što bih trebao sa stvarima?“

„Na primjer?“

„Na primjer, sa svojom zbirkom trkaćih auta?“

„Prodajte je“, odsutno odgovori službenica. Zatim doda, lagano se namrštivši: „Ako nečim niste zadovoljni, podnesite žalbu.“

„Zadovoljan sam.“

Nakon zatvora bio sam svime zadovoljan.

„Pa onda se i ponašajte tako.“

Za tjedan dana već sam pakirao stvari. Ispostavilo se da mi je bio dovoljan jedan jedini kofer.

Gotovo sam zaplakao od muke. Pa imao sam trideset i šest godina. Od toga sam osamnaest godina radio. Zaradio bih pa kupio nešto. Mislio sam da imam nekakvu imovinu. A na kraju – jedan kofer. I to prilično skromnih dimenzija. Ispada da sam siromah? Kako je do toga došlo?

Knjige? Imao sam uglavnom zabranjene knjige. One nisu prolazile kroz carinu. Morao sam ih podijeliti poznanicima zajedno s takozvanim arhivom.

Rukopisi? Odavno sam ih poslao na Zapad tajnim putovima.

eISSN 1847-7755; doi: 10.15291/sic/1.3.lt.5

Namještaj? Pisaći stol odvezao sam u antikvarijat. Stolice je uzeo Čegin, umjetnik koji je dotad sjedio na gajbama. Ostatak sam bacio.

Tako sam otputovao samo s jednim koferom. Bio je drven, postavljen tkaninom, s rubovima od nikla. Lokot nije radio. Morao sam ga vezati štrikom za veš.

Jednom sam ga nosio u pionirski kamp. Na vrhu je tintom bilo napisano: „Mlađa grupa. Serjoža Dovlatov.“ Pored je netko drugarski urezao: „govnar“. Tkanina je bila poderana na par mjesta.

Iznutra su bile polijepljene fotografije. Rocky Marciano, Armstrong, Iosif Brodski, Lollobrigida u prozirnoj odjeći. Carinik je pokušao noktima odlijepiti Lollobrigidu. Na kraju ju je samo poderao.

A Brodskog nije dirao. Pitao je samo – tko je to? Odgovorio sam da je dalji rođak…

Šesnaestog svibnja stigao sam u Italiju. Odsjeo sam u Rimu, u hotelu „Dina“. Kofer sam gurnuo pod krevet.

Ubrzo sam dobio neke honorare iz ruskih časopisa. Nabavio sam plave sandale, hlače od flanela i četiri dugačke košulje. Kofer nisam ni otvorio.

Poslije tri mjeseca prebacio sam se u Sjedinjene Države. U New York. Prvo sam živio u hotelu „Rio“. Zatim kod prijatelja u Flushingu. Na kraju sam unajmio stan u pristojnijoj četvrti. Kofer sam spremio duboko u ormar. Nisam čak ni odvezao štrik za veš.

Prošle su četiri godine. Obitelj je ponovno bila na okupu. Naša kći bila je prava mala Amerikanka. Rodio se i sin. Porastao je i postao nestašan. Jednom je moja žena izgubila strpljenje i povikala: „Idi istog trena u ormar!“

Proveo je tri minute u ormaru. Potom sam ga pustio van i upitao: „Jesi li se bojao? Plakao si?“

A on će: „Ne. Sjedio sam na koferu.“

Izvukao sam kofer i otvorio ga. Na vrhu je ležalo odijelo s dva reda dugmadi. Da se nađe za intervjue, simpozije, predavanja, svečana primanja. Čini mi se da bi poslužilo i za primanje Nobelove nagrade. Dalje – košulja od popelina i cipele zamotane u papir. Ispod je bila jakna s umjetnim krznom. Slijeva zimska kapa od umjetnog krzna tuljana. Tri para finskih sintetičkih čarapa. Vozačke rukavice. I na kraju kožni oficirski remen.

Na dnu kofera ležala je stranica „Pravde“ iz svibnja osamdesete. Na naslovnici je pisalo: „Živio socijalizam!“ U sredini je bio portret Karla Marxa.

Kad sam bio školarac, običavao sam crtati vođe proletarijata. Posebno Marxa. Malo razmažeš mrlju tinte i već sliči…

Pogledao sam prazan kofer. Na dnu je bio Karl Marx. Na vrhu Brodski. A između njih beznadan, neprocjenjiv, jedini život.

Zatvorio sam kofer. Unutra su se prevrtale kuglice naftalina. Šarena hrpica stvari ležala je na kuhinjskom stolu. To je bilo sve što sam skupio u trideset i šest godina života u domovini. Pomislio sam – zar je to sve? Da, to je sve.

I tada su, kako se kaže, navrla sjećanja. Mora da su se krila u ovim prnjama pa su se sada probila van. Sjećanja koja bih mogao nazvati „Od Marxa do Brodskog“. Ili recimo – „Što sam sve skupio“. Ili jednostavno – „Kofer“…

I eto, kao uvijek, predgovor se otegnuo.

Jakna Fernanda Légera

Ovo poglavlje priča je o kraljeviću i prosjaku.

U ožujku četrdeset i prve rodio se Andrjuša Čerkasov. U rujnu te iste godine rodio sam se ja.

Andrjuša je bio sin istaknutog čovjeka. Moj se otac isticao samo svojom mršavošću.

Nikolaj Konstantinovič Čerkasov bio je sjajan umjetnik i zastupnik u Vrhovnom Sovjetu. Moj otac bio je kazališni glumac i sin buržuja i nacionalista.

Talent Čerkasova oduševljavao je Petera Brooka, Fellinija i De Sicu. U talent moga oca sumnjali su čak i njegovi roditelji.

Čerkasova je znala čitava zemlja kao umjetnika, zastupnika i borca za mir. Moga oca znali su samo susjedi kao pijanca i živčenjaka.

Čerkasov je imao daču, auto, stan i slavu. Moj otac je imao samu astmu.

Njihove žene su se družile. Čak su zajedno završile Dramsku akademiju.

Majka je bila glumica, lektorica i na kraju penzionerka. Nina Čerkasova također je bila glumica. Poslije muževe smrti otpustili su je iz kazališta.

Naravno, Čerkasovi su imali prijatelje iz viših društvenih krugova: Šostakoviča, Mravinskog, Ejzenštejna. Moji roditelji bili su kućni prijatelji Čerkasovih.

Čitav smo život uživali u brizi i pokroviteljstvu te obitelji. Čerkasov je davao preporuke ocu. Njegova je žena mami darivala haljine i cipele.

Moji roditelji često su se svađali. Onda su se razveli. Pritom je razvod bio jedini miroljubiv događaj u njihovu zajedničkom životu. Jedan od rijetkih slučajeva kada su bili na istoj valnoj duljini.

Čerkasov je puno pomogao majci i meni. Na primjer, zahvaljujući njemu nismo ostali bez stana.

Andrjuša je bio moj prvi prijatelj. Upoznali smo se za vrijeme evakuacije. Odnosno, nismo se upoznali, nego smo ležali jedan pored drugog u kolicima. Andrjuša je imao inozemna kolica. Moja su bila domaće proizvodnje.

Hranili smo se podjednako loše. Bio je rat.

Zatim je rat završio. Naše obitelji vratile su se u Lenjingrad. Čerkasovi su živjeli u državnoj zgradi u Kronverskoj ulici. Mi u komunalnom stanu u Ulici Rubinštejna.

S Andrjušom sam se viđao dosta često. Zajedno smo išli na dječje matineje. Slavili smo zajedno sve rođendane.

Mama i ja smo do Kronverske dolazili tramvajem. Andrjušu je dovozio šofer u elitnom Bugattiju.

Andrjuša i ja bili smo jednake visine. Otprilike iste dobi. Obojica smo bili zdravi i puni energije.

Koliko se sjećam, Andrjuša je bio odvažniji, prgaviji, grublji. Ja sam bio malo jači fizički i, čini mi se, mrvicu razumniji.

Svako smo ljeto provodili na dači. Čerkasovi su na Karelskoj prevlaci imali daču okruženu borovima. S prozora se otvarao pogled na Finski zaljev koji su nadlijetali galebovi.

Andrjuša je dobio vlastitu sluškinju. One su se često izmjenjivale. U pravilu su ih otpuštali zbog krađe. Iskreno, moglo ih se razumjeti.

Kod Nine Čerkasove posvuda su bile razbacane stvari iz inozemstva. Sve su police bile krcate parfemima i kozmetikom. Mlađahne sluškinje to je uzbuđivalo. Kada bi primijetila krađu, Nina Čerkasova bi namrštila obrve: „Ljubaša je bila nestašna!“

Sutradan bi Ljubašu zamijenila Zinulja…

Moja se dadilja zvala Luiza Genrihovna. Kao Njemici, prijetilo joj je uhićenje. Luiza Genrihovna sakrivala se kod nas. Odnosno, živjela je s nama. A usput je odgajala mene. Čini mi se da je uopće nismo plaćali.

Jednom sam boravio na dači kod Čerkasovih s Luizom Genrihovnom. Dogodilo se sljedeće. Luiza Genrihovna imala je trombozu. I tako je jedna mljekarica preporučila da maže noge balegom. Navodno se tako radilo u narodu.

Na nesreću ostalih ukućana, sredstvo je djelovalo. Do uhićenja je širila nepodnošljiv smrad. Mi smo, naravno, to trpjeli, ali Čerkasovi su bili malo profinjeniji. Mami je rečeno da prisustvo Luize Genrihovne nije poželjno.

Poslije toga mama je unajmila sobu. U istoj ulici, u jednoj od seoskih kuća. Ondje smo s dadiljom provodili svako ljeto. Sve dok je nisu uhitili.

Ujutro bih išao kod Andrjuše. Trčali smo po imanju, jeli borovnice, igrali stolni tenis, lovili bube. Za toplih dana išli smo na plažu. Ako je padala kiša, mijesili bismo plastelin na terasi.

Ponekad bi dolazili Andrjušini roditelji. Majka skoro svaku nedjelju. Otac četiri puta za vrijeme ljeta, da se naspava.

Čerkasovi su bili dobri prema meni. Ali ne i sluškinja. Bio sam joj dodatni teret. A taj se teret nije dodatno plaćao.

Zato je Andrjuša mogao biti zločest, a ja ne. To jest, Andrjušine nepodopštine uzimane su zdravo za gotovo, a moje nisu. Meni su govorili: „Ti si pametniji. Ti trebaš biti primjer Andrjuši…“ Tako sam ljeti postajao mali odgojitelj.

Osjećao sam nejednakost iako su na Andrjušu češće dizali glas. Njega su strože kažnjavali. A mene su stalno postavljali za primjer.

No svejedno sam se osjećao povrijeđeno. Andrjuša je bio važniji. Posluga ga se bojala kao da je gazda. A ja sam bio, kako kažu, iz običnog puka. I iako je sluškinja bila još običnija, svejedno nije krila prezir prema meni.

Teoretski bi sve trebalo biti obrnuto. Sluškinja bi me trebala voljeti, kao socijalno bliskog. Simpatizirati me zbog mojeg podrijetla. U stvarnosti sluge vole omražene gospodare više nego što bi to očekivali. I naravno, više nego što vole sebe.

Nina Čerkasova bila je inteligentna, pametna, dobro odgojena žena. Jasno je da ne bi dopustila da zanemare šestogodišnjeg sina svoje prijateljice. Kada bi Andrjuša uzeo jabuku, ja bih također dobivao jednu. Ako je Andrjuša išao u kino, kupili bi karte za obojicu.

Sada mi je jasno da je Nina Čerkasova imala sve vrline i mane jedne bogatašice. Bila je hrabra, odrješita, odlučna. Uz to i hladna, bahata i aristokratski naivna. Na primjer, smatrala je da je novac teško breme. Govorila je mami: „Koja si ti sretnica, Nora! Tvom Serjoži daš karamela i zadovoljan je. A onaj moj klipan voli samo čokoladu…“

Naravno, i ja sam volio čokoladu. Ali pravio sam se da su mi karamele draže.

Ne žalim zbog neimaštine koju sam preživio. Ako je za vjerovati Hemingwayu, siromaštvo je nezamjenjiva škola za pisca. Siromaštvo čini čovjeka pronicljivim.

Zanimljivo je da je Hemingway to shvatio tek kada se obogatio…

Kada sam imao sedam godina, uvjeravao sam majku da mrzim voće. S devet godina odbijao sam u trgovini isprobati nove cipele. S jedanaest sam zavolio čitanje. Sa šesnaest sam naučio zarađivati novac.

S Andrejem Čerkasovom održavao sam bliske odnose do šesnaeste godine. On je završavao englesku školu. Ja običnu. On je volio matematiku. Ja manje precizne znanosti. Ipak, obojica smo bili prave lijenčine.

Viđali smo se dosta često. Engleska škola bila je udaljena pet minuta hoda od naše kuće. Andrjuša je znao navratiti do nas poslije nastave. A ja sam ponekad znao otići do njega gledati televizor u boji. Andrej je bio djetinjast, izgubljen, druželjubiv. Ja sam već tada bio zloban i zamjećivao sam slabosti ljudi.

U školi smo obojica stekli prijatelje. I to svaki svoje. Među mojima su prevladavali dečki kriminalnog tipa. Andrej je bio skloniji dječacima iz dobrih obitelji.

Znači, ima nešto u učenju Marxa i Lenjina. U čovjeku vjerojatno postoje društveni instinkti. Otkad znam za sebe, privlače me nestabilni ljudi – skitnice, huligani, pjesnici u usponu. Tisuću puta pokušao sam steći pristojno društvo i uvijek neuspješno. Bio sam samouvjeren isključivo u društvu divljaka, shizofrenika i izroda.

Pristojni znanci govorili su mi: „Nemoj se ljutiti, ali ti oko sebe širiš užasan nemir. Pored tebe čovjek pokupi sve moguće komplekse…“

Nisam se ljutio. Već sam s dvanaest godina osjećao da me nešto neodoljivo vuče k ološu. Ne čudi da su sedmorica mojih školskih kolega prošli kroz logor.

Crvenokosi Boris Ivanov odsjedio je zbog krađe željeznog lima. Dizač utega Kononenko zaklao je ljubavnicu. Sin školskog podvornika Miša Hamraev opljačkao je restoran u vlaku. Bivši sakupljač modela aviona Letjago silovao je gluhonijemu djevojku. Alik Brikin, koji me naučio pušiti, napravio je težak vojni prekršaj – premlatio je oficira. Jura Golinčik, po nadimku Hrjapa, ozlijedio je policijskog konja. Čak je i predsjednik razreda Bilja Rivkovič dobio godinu dana zbog trgovanja lijekovima.

Moji prijatelji ulijevali su Andrjuši Čerkasovu brigu i nemir. Svakome od njih neprestano je nešto prijetilo. Svi su priznavali samo jedan oblik samodokazivanja – sukob.

Njegovi prijatelji meni su ulijevali osjećaj nesigurnosti i tjeskobe. Svi su bili čestiti, razumni i druželjubivi. Svi su preferirali kompromis – dvoboj.

Obojica smo se oženili razmjerno rano. Ja sam, naravno, oženio siromašnu djevojku. A Andrjuša Dašu, unuku kemičara Ipatjeva, koja je umnožila obiteljski imetak.

Sjećam se kako sam čitao da se suprotnosti privlače. Čini mi se da u toj teoriji nešto smrdi. Ili se barem o njoj da raspravljati. Na primjer, Daša i Andrej bili su slični. Oboje visoki, lijepi, dobronamjerni i praktični. Oboje su iznad svega cijenili mir i red. Oboje su živjeli s ukusom i bez problema.

I ja i Lena bili smo slični. Oboje kronični pehisti. Oboje u zavadi sa stvarnošću. Čak se i na Zapadu usuđujemo živjeti ne osvrćući se na pravila…

Jednom su nas Andrjuša i Darija pozvali u goste. Dolazimo u Kronversku. Na ulazu sjedi policajac. Podiže telefonsku slušalicu: „Andrej Nikolaevič, imate posjet!“ Zatim je postrožio izraz lica: „Prođite…“

Vozimo se u liftu. Ulazimo.

U predsoblju je Daša šapnula: „Oprostite, došla je medicinska sestra.“

Isprva nisam shvatio. Pomislio sam da je jednom od roditelja pozlilo. Čak mi se učinilo da bismo trebali otići.

Objasnili su nam: Gena Lavrentjev doveo je medicinsku sestru. To je strašno. Djevojka u sovjetskom krznenom kaputu. Četvrti put pita hoće li biti plesa. Upravo je ispila cijelu bocu hladnog piva… Zaboga, nemojte se ljutiti…

„Nije to ništa“, odvratim, „navikli smo…“

Ja sam tada radio u tvorničkim novinama. Moja supruga bila je frizerka. Jedva da nas je išta moglo iznenaditi.

Medicinsku sestru zatim sam dobro promotrio. Imala je lijepe ruke, tanke gležnjeve, zelene oči i blistavo čelo. Svidjela mi se. Mnogo je jela i čak je malo cupkala za stolom.

Njezin pratilac, Lavrentjev, izgledao je gore. Imao je bujnu kosu i nježne crte lica – što je odvratan spoj. Osim toga, išao mi je na živce. Predugo je pričao o svom putu u Rumunjsku. Mislim da sam mu rekao da ne podnosim Rumunjsku…

Prolazile su godine. Rijetko sam se viđao s Andrjušom. Svake godine sve rjeđe.

Nismo se posvađali. Nismo se razočarali jedan u drugog. Jednostavno smo se razišli.

Tada sam već pomalo pisao. Andrej je završavao doktorat.

Okruživali su ga veseli, pametni, dobrodušni fizičari. A mene ludi, prljavi, pretenciozni liričari. Njegovi znanci su tu i tamo pili konjak sa šampanjcem. Moji su sistematski tamanili loše vino. Njegovi su prijatelji u društvu recitirali Gumiljova i Brodskog. Moji su čitali isključivo svoja djela.

Uskoro je umro Nikolaj Konstantinovič Čerkasov. Narod se okupio oko Teatra Puškin. Bilo je mnogo ljudi, toliko da je zaustavljen promet.

Čerkasov je bio narodni umjetnik. I to ne samo po zvanju. Voljeli su ga profesori i seljaci, generali i kriminalci. Tako slavni bili su Jesenjin, Zoščenko i Visocki.

Godinu poslije Nina Čerkasova otpuštena je iz kazališta. Potom su uzeli suprugove nagrade. Natjerali su je da preda sve međunarodne nagrade koje je Čerkasov dobio u Europi. Među njima bila je dragocjena zlatnina. Uprava ju je prisilila da je pokloni kazališnom muzeju.

Udovica, naravno, nije ostala siromašna. Imala je daču, auto, stan. Osim toga, imala je uštedevinu. Daša i Andrjuša su radili.

Mama je ponekad posjećivala udovicu. Satima bi pričala s njom na telefon. Žalila se na sina. Govorila je da je neobazriv i sebičan.

Majka je uzdisala: „Tvoj barem ne pije…“

Ukratko, naše majke su se pretvorile u jednako otužne i nemoćne starice. A mi u bezdušne i bezosjećajne sinove. Iako je Andrjuša bio uspješan fizičar, a ja disidentski pjesnik.

Naše majke postale su slične. Premda ne sasvim. Moja gotovo da i nije izlazila iz kuće. Nina Čerkasova išla je na sve premijere. Osim toga, spremala se u Pariz.

I ranije je bila u inozemstvu. A sada je poželjela posjetiti stare prijatelje.

Dogodilo se nešto čudno. Dok je Čerkasov bio živ, u kući su svakodnevno bili gosti. To su bili poznati, talentirani ljudi – Mravinskij, Rajkin, Šostakovič. Svi su bili obiteljski prijatelji. Poslije smrti Nikolaja Konstantinoviča pokazalo se da su to bili njegovi osobni prijatelji.

Općenito su sovjetske ličnosti nekamo nestale. Ostale su samo inozemne – Sartre, Yves Montand, udovica slikara Légera. Tako da je Nina Čerkasova odlučila ponovno posjetiti Francusku.

Tjedan dana prije puta slučajno smo se sreli. Sjedio sam u knjižnici Doma novinara, uređivao sam memoare jednog osvajača tundre. Devet od četrnaest poglavlja u tim memoarima počinjalo je jednako: „Bez lažne skromnosti…“ Osim toga, morao sam provjeriti citate Lenjina.

I odjednom ulazi Nina Čerkasova. Nisam znao da koristimo istu knjižnicu.

Postarala se. Bila je odjevena, kao i uvijek, neprimjetno i promišljeno elegantno.

Pozdravili smo se. Upitala me: „Kažu da si postao pisac?"

Pogubio sam se. Nisam bio spreman na takvo pitanje. Bolje da je pitala: „Ti si genije?“ Odgovorio bih mirno i potvrdno. Svi moji prijatelji su posrtali pod bremenom genijalnosti. Svi su se nazivali genijima. A nazvati se piscem bilo je teže.

Rekao sam: „Pišem svašta nešto iz razonode…“

U čitaonici je bilo dvoje posjetitelja. Oboje su se osvrtali. Ne zato što su prepoznali udovicu Čerkasova. Prije zbog toga što su osjetili miris francuskog parfema.

Ona je rekla: „Znaš, već odavno želim napisati nešto o Kolji. Nešto kao memoare.“

„Napišite.“

„Bojim se da nemam talenta. Iako su se svima sviđala moja pisma.“

„Pa napišite onda dugačko pismo.“

„Najteže je početi. Stvarno, kako je sve počelo? Možda onoga dana kada smo se upoznali? Ili puno ranije?“

„E pa tako i počnite.“

„Kako?“

„Najteže je početi. Stvarno, kako je sve počelo…“

„Vidiš, Kolja je bio čitav moj život. Bio mi je prijatelj. On je bio moj učitelj… Što misliš, je li grijeh voljeti muža više od sina?“

„Ne znam. Mislim da kod ljubavi uopće nema veličina. Ima samo da ili ne.“

„Ti si na očigled postao pametniji“, rekla je.

Zatim smo pričali o književnosti. Mogao sam, da je ne pitam, pogoditi njezine idole – Proust, Galsworthy, Feuchtwanger… Ispostavilo da voli Pasternaka i Cvetaevu.

Tada sam rekao da je Pasternaku nedostajalo ukusa. A Cvetaeva je, unatoč svoj svojoj genijalnosti, bila klinička idiotkinja…

Zatim smo prešli na slikarstvo. Bio sam uvjeren da je oduševljavaju impresionisti. I nisam pogriješio.

Tada sam rekao da su impresionisti preferirali prolazno naspram vječnog. Samo je kod Moneta rod prevladavao nad vrstom…

Čerkasova je tužno uzdahnula: „Ponadala sam se da si se opametio...“

Razgovarali smo više od sat vremena. Zatim me pozdravila i otišla. Više mi se nije dalo uređivati memoare osvajača tundre. Razmišljao sam o bijedi i bogatstvu. O kukavnoj i ranjivoj ljudskoj duši.

Jednom sam radio kao čuvar u zatvoru. Među zatvorenike su dolazili utjecajni činovnici. Prvih dana bi nastavljali šefovati. Zatim su se organski utapali u zatvorsku masu.

Jednom sam gledao dokumentarac o Parizu. Radilo se o okupiranoj Francuskoj. Po ulicama su išle gomile izbjeglica. Uvjerio sam se da sve pokorene zemlje izgledaju jednako. Svi opljačkani narodi su blizanci…

U tren oka s čovjeka nestane oklop mira i bogatstva. U isti čas ogoli se njegova ranjena, samotna duša…

Prošla su tri tjedna. Zazvonio je telefon. Čerkasova se vratila iz Pariza. Rekla je da će navratiti.

Kupili smo halvu i kekse.

Izgledala je mlađe i pomalo tajnovito. Francuske ličnosti pokazale su se puno plemenitijima od naših. Dobro su je primili.

Mama je pitala: „Kako se odijevaju u Parizu?“

Nina Čerkasova je odgovorila: „Onako kako misle da treba.“

Zatim je pričala o Sartreu i njegovim nemogućim ispadima. O probama u kazalištu „Sole“. O obiteljskim svađama Yvesa Montanda.

Dala nam je poklone. Mami elegantnu torbicu za kazalište. Leni kozmetički pribor. A ja sam dobio staru jaknu od brušene kože.

Otvoreno govoreći, bio sam malo zatečen. Jaknu je očito trebalo očistiti i zakrpati. Laktovi su bili

izlizani. Nedostajalo je dugmadi. Na vratu i rukavima zamijetio sam tragove uljanih boja. Čak sam pomislio da bi bilo bolje da je donijela kemijsku olovku. Ali naglas sam rekao: „Hvala. Niste trebali."

A mogao sam se i izderati: „Gdje ste uspjeli nabaviti tu starudiju?!"

A jakna je stvarno bila stara. Takve su jakne, ako je za vjerovati sovjetskim plakatima, nosili američki nezaposleni.

Čerkasova me nekako čudno pogledala i rekla: „To je jakna Fernanda Légera. Bio je otprilike tvoje građe."

U čudu sam upitao: „Léger? Glavom i bradom?"

„Nekada smo se puno družili. Onda sam se družila s njegovom udovicom. Pričala sam joj o tebi. Nadja je otvorila ormar. Izvukla je tu jaknu i dala mi je. Fernandu je obećala da će biti dobra sa svima."

Obukao sam jaknu. Bila mi je taman. Mogao sam je obući na topli džemper. Nalikovala je na kratki jesenski kaput.

Nina Čerkasova sjedila je kod nas do jedanaest. Onda je pozvala taksi.

Dugo sam promatrao mrlje uljane boje. Sada mi je bilo žao što ih ima tako malo. Samo dvije – na rukavu i ovratniku.

Pokušavao sam se prisjetiti što znam o Fernandu Légeru.

To je bio visok, jak čovjek, iz Normandije, sa sela. 1915. uputio se na ratište. Ondje je trebalo rezati kruh bajonetom zamrljanim krvlju. Ratni crteži Légera prožeti su užasom.

Poslije se, poput Majakovskog, borio s umjetnošću. Ali dok se Majakovski ubio, Léger je ustrajao i pobijedio.

Maštao je da crta na pročeljima zgrada i vagonima. Za pola stoljeća tu njegovu maštu ostvarili su njujorški huligani.

Činilo mu se da je crta važnija od boje. Da umjetnost, od Shakespearea do Edith Piaf, živi u kontrastima.

Njegove su omiljene riječi: „Renoir je slikao ono što je vidio. Ja slikam to što sam razumio…"

Léger je umro kao komunist, jednom zauvijek povjerovavši najvećem, bespredmetnom šarlatanstvu. Nije isključeno da je, kao mnogi drugi umjetnici, bio glup.

Jaknu sam nosio osam godina. Oblačio sam je u posebno svečanim prilikama. Iako se koža tijekom godina toliko izlizala da su nestali tragovi uljane boje.

Rijetki su znali da je jakna pripadala Fernandu Légeru. Nisam puno o tome pričao. Bilo mi je ugodno čuvati tu dirljivu tajnu.

Prolazilo je vrijeme. Došli smo u Ameriku. Nina Čerkasova je umrla, ostavivši mami tisuću i pol rubalja. U Sovjetskom Savezu to je bio velik novac.

Ispostavilo se da će biti dosta teško doći do novca iz New Yorka. To bi zahtijevalo nevjerojatnu strku i gnjavažu.

Odlučili smo postupiti drugačije. Napravili smo punomoć na ime starijeg brata. Ali i to je ispalo naporno i teško. Dva mjeseca šetkao sam se s papirima. Jedan je osobno potpisao gospodin Schultz.

U kolovozu mi je brat javio da je novac stigao. Nije uslijedila zahvala. Možda novac to i ne zaslužuje.

Brat me ponekad zove rano ujutro. Odnosno, po lenjingradskom vremenu duboko u noći. Tada mu je glas obično sumnjivo promukao. Osim toga, čuju se ženski povici: „Pitaj ga za kozmetiku!“ Ili: „Objasni budali da su najbolje bunde od umjetnog nerca…“

Umjesto toga brat bi upitao: „I kako je u Americi? Kažu da se ondje votka prodaje non-stop?“

„Sumnjam. Ali barovi su stalno otvoreni.“

„A pivo?“

„Piva ima koliko hoćeš u noćnim dućanima.“

Slijedi stanka iz poštovanja. I zatim: „Svaka čast kapitalistima, kuže se u posao!“

Upitam: „Kako si ti?“

„Kao slovo de“, odgovara, „što znači dobro…“

Ipak smo se udaljili. Kod Andreja Čerkasova je također sve bilo dobro. Na zimu će postati doktor fizike. Ili fizike i matematike… U čemu je razlika?

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License